

АРТУР КОНАН ДОЙЛ

Баскервиллар
ИТИ

Р О В Е С Т Ъ

ҒАФУР ҒУЛОМ НОМИДАГИ
БАДИИИ АДАБИЁТ НАШРИЯТИ

И(Ингл)
Д67

Артур Конан Дойл ўзининг саргузашт повестлари билан дунёга машҳурдир. Катталар ҳам, болалар ҳам бирдек севиб ўқийдиган унинг асарлари ўзининг қизиқтирувчанлиги, қутилмаган, ечиб бўлмас жумбоқларнинг осон ва оддийгина ҳал қилиниши билан одамни ҳайратга солади.

«Баскервиллар ити» деб аталган бу китобда ҳам билагон Шерлок Холмс ажойиб сирли бир ишни қандай қилиб фош этгани ҳикоя қилинади.

Русчадан

НАСИБУЛЛА ҲАБИБУЛЛАЕВ

таржимаси

Дойл Артур Конан.

Баскервиллар ити. Повесть. Русчадан Н. Ҳабибуллаев тарж. Т. Ғафур Ғулом номидаги бадний адабиёт нашриёти, 1971.

276 бет. 1 нражи 15000.

Дойл Артур Конан. Собака Баскервилей.

И(Ингл)

Индекс 7-3-4

МИСТЕР ШЕРЛОК ХОЛМС

Мистер Шерлок Холмс стол ёнида нонушта қилиб ўтирарди. Унинг кечалари ётиб ухлашга вақти бўлмаган камдан кам ҳолларни ҳисобга олмаганда, одатда, жуда кеч ётар эди. Мен камин олдидаги гиламчада ўтириб, кеча уйимизга келиб кетган киши унутиб қолдирган ҳассани қўлимда ўйнатиб турардим. Боши қайрилган бежирим бу йўғон ҳасса «рад этиб бўлмас далил» деб аталадиган буюмларнинг бири. Ҳассанинг тутқисидан сал пастроқ жойига эни бир дюймча бўлган кумуш пластинка ёпиштириб қўйилган. Шу пластинкага: «Джеймс Мортимерга, Ч. К. Х. О., унинг ЧКЛ даги дўстларидан» деган сўзлар ва «1884» рақамлари ёзилган эди. Илгари вақтларда бойлар ҳузуридаги муътабар врачлар мана шундай савлатли, салмоқдор пишиқ ҳасса кўтариб юришарди.

— Хўш, Уотсон, сиз бу ҳасса тўғрисида нима дейсиз?

Холмс менга орқасини ўгириб ўтирганлиги учун, қўлимда ҳассасини ўйнатаётганимни сезаётган бўлса керак деб ўйлаган эдим.

— Сиз нималар қилаётганимни қаердан билдингиз? Орқангизда ҳам кўзингиз борми, дейман!

— Кўзим йўқликка йўқ-а, аммо олдимда қаҳва қайнатадиган, ялтиратиб тозаланган чойнак турибди,— деб жавоб берди Холмс.— Унибунни қўйинг, Уотсон, кечаги киши эсидан чиқариб қолдирган ҳасса тўғрисида нима дейсиз? Иккимиз ҳам ўзимиз билан овора бўлиб, унинг нима учун келганлигини суриштирмабмиз ҳам. Модомики, бунни билолмаган эканмиз, тасодифий равишда қолдириб кетилган мана шу буюмга алоҳида эътибор беришимиз керак бўлади. Ҳассанинг у ёқ-бу ёғини қараб, яхшилаб текшириб кўринг-да, шунга қараб унинг эгаси кимлигини менга айтиб беринг, қулоғим сизда.

Ошнаминг методи билан тасаввур қилишга кучим борича уриниб, гап бошладим:

— Менимча, ўша доктор Мортимер ўзи ўрта ёшлардаги, омади келган медиклардан бўлса керак, бунинг устига уни ҳамма ҳурмат қилса керак, чунки дўстлари унга шундай савлатли ҳасса тақдим қилишипти.

— Яхши! Жуда соз!— деди Холмс.

— Яна бунинг устига, чамамда, у қишлоқ врачлари бўлса керак, бинобарин, у узоқ масофаларни пиёда босса керак.

— Қаёқдан билдингиз?

— Ҳассанинг ўзи айтиб турибди, чунки аслида жуда бежирим бўлган бу ҳасса ишлатила бериб сип-силлиқ бўлиб кетипти, шаҳар врачлари қўлидаги ҳасса бунақа бўлмаса керак, деб ўйлайман. Ҳассанинг учига қопланган қалин темир ҳам жуда сийқаланиб қолипти, доктор Мортимер бу ҳасса билан жуда кўп йўл босган бўлса керак.

— Фикрингиз жуда тўғри,— деди Холмс.

— Яна бунинг устига ҳассага «ЧКЛ» даги

дўстларидан» деган сўзлар ёзил
 ҳарфлари, чамамда, клубнинг, тўғри моқ учун ҳам-
 лар клубининг номини билдиради, имизни давом
 ҳамisha медицина ёрдами кўрсатиб тразни асослаб
 шунинг учун ҳам унга мана шу кички бўлган маз-
 тортиқ қилган бўлишлари мумкин. Билиб олмоқ

— Уотсон, бу фикрларингизга қоўламин.
 деди Холмс ва столга суяниб, папирос «Черинг-
 тутинди.— Шунини айтишим керакки, с қилайлик.
 илтифотингиз зўрлигидан арзимас чиқарса бў-
 римни бўрттириб гапирасизу, аммо
 ўзингизнинг имкониятларингизни камсигими? Сиз
 сатасиз. Гарчи, ўзингиздан ёруғ нур ётодни бир
 маса ҳам, сизни, ҳар ҳолда, нур ўтказу
 бўлади. Истеъдоди билан ҳаммани қоўса шуки, у
 маса ҳам, лекин ўзининг беҳисоб қобилонда врач
 билан бошқаларнинг истеъдодини ишга
 ган кишилар оз эмас! Менга қилган хириб, сал
 рингизни тўла адо этолмайман, азизим. Лега унга

Мен Холмсдан менинг шаънимга айван савол
 бунақа гапларни биринчи марта эшитишинг дўст-
 шунини айтишим керакки, унинг бу гаплари учун
 гоаят хурсанд қилди, чунки унинг ишлаш мешипти
 ларини ёзиб кўпчиликка аён қилиш учун асби
 қанча уринсам ҳам, бу ҳаракатимга Холмснинг
 бепарволик билан қараши неча марталаб менининг
 жигимга теккан эди. Бундан ташқари, мен
 Холмснинг методини эгаллаб олишга муваффақ
 бўлибгина қолмасдан, шу билан бирга, бу ме-
 тодни амалда қўллаб, бунинг учун дўстимнинг
 таҳсинига сазовор бўлганлигим билан фахрла-
 нар эдим.

Холмс қўлимдан ҳассани олиб, унга бир
 неча минут тикилиб қолди, сўнгра нимагадир,
 жуда қизиққан бўлса керак, қўлидаги папирос-

— Кўзим га қўйиб, деразанинг олдига борди қаҳва қайнатанди катта қилиб кўрсатадиган шинак турибди, ҳарай бошлади.

буни қўйинг, лигини худо биладию, аммо жуда риб қолдирга сазовор,— деди у диван муюлиши-Иккимиз ҳамхши кўрган жойга қайтиб келиб.— нима учун! шубҳасиз, баъзи бир маълумотлар Модомики, ълумотлар баъзи бир хулосалар чиқарфий равишучун бизга асос бўла олади.

буюмга алахотки мен бирор нарсани кўздан қолади. Ҳассолсам?— деб сўрадим бир оз мағруротекшириб — Бирор жиддий нарсани кўздан қокимлигини бўлсам керак, деб ўйлайман?

Ошнамъусуки, хулосаларингизнинг кўп қискучим боръ дейишга тўғри келади, азизим Уот-

— Мен ақлимни ишлатишимга сабабчи бўлаўрта ёшлар айтдим-ку, менинг бу гапимни, бўлса кер айтсам, бундай бир тарзда тушуниш қилса кериз йўл қўйган хатолар баъзан менинг латли ҳаиб олишимга ёрдам беради. Аммо бу

— Ян хатоларингиз унчалик катта эмас.

— Ян шаҳар врачлари эмаслиги турган гап, алврачи, унинг узоқ масофаларга пиёда қатнаётларниги ҳам тўғри.

— Демак, мен ҳақ эканман-да!

— Бир жиҳатдан ҳақлисиз.

асл — Ҳамма гап шунда эмасми?

ла — Йўқ, йўқ, азизим Уотсон, ҳамма гап асло шунда эмас. Менимча, масалан, врач бундай тортиқни овчилар клубидан эмас, балки бирор шифохонадан олган бўлиши мумкин, шифохона номи олдида «ЧК» ҳарфлари турганлиги эса бу ҳарфлар «Черинг-кросс» деган номни ифода-лаётганлиги ўз-ўзидан сезилиб турибди.

— Эҳтимол, гапингиз тўғридир.

— Шундай деб хулоса чиқармоқ учун ҳамма асослар бор. Агар биз ишимизни давом эттирмак учун мен қилган шу фаразни асослаб оладиган бўлсак, бизга номаълум бўлган мазкур кишининг аслда кимлигини билиб олмоқ учун қўшимча маълумотларга эга бўламиз.

— Яхши. «ЧКЛ» деган ҳарфлар «Черинг-кросс шифохонаси» деб фараз қилайлик. Бу фараздан яна қандай хулосалар чиқарса бўлади?

— Миянгизга ҳеч нарса келмаяптими? Сиз менинг методимни биласиз-ку. Шу методни бир ишлатиб кўринг-чи.

— Бундан чиқадиган бошқа хулоса шуки, у одам қишлоққа кетмасдан олдин Лондонда врач бўлиб ишлаган.

— Хўш, хулосамизни давом эттириб, сал нарироқ борсак-чи? Сиз бу масалага: «Нега унга шу ҳассани тортиқ қилишган экан?» деган савол нуқтаи назаридан қараб кўринг-чи? Унинг дўстлари ўз ҳурматларини изҳор қилмоғи учун биргалашиб шу тортиқни унга қачон беришипти экан? Доктор Мортимер хусусий врачлик касби билан шуғулланишга аҳд қилиб, шифохонадаги ишдан бўшаб кетаётганида унга шу тортиқни беришган бўлсалар керак. Унга шундай тортиқ берганликлари энди бизга маълум. Шифохонада ишладан воз кечиб, қишлоқда врачлик қилиш пайига тушди, деб фараз қилайлик. У шифохонадаги ишдан бўшаётган пайтнинг ўзида унга мана шундай тортиқ беришди, деб хулоса чиқарсак, бу жуда ҳам дадил хулоса бўлмасмикин?

— Эҳтимолдан узоқ эмас.

— Энди шу нарсага ҳам эътибор берингки,

у шифохонанинг консултанти тариқасида штатли хизматчи бўлолмас эди, чунки Лондонда врачлик қилиб яхши тажриба орттирган кишигина шаҳар шифохонасида штатда туриш мумкин, бундай тажрибали врач эса шаҳардан чиқиб кетмас эди, деб фараз қилайлик. Агар шундай бўлса, у шифохонада ким бўлиб ишладикин? Башарти, у штатдаги консултант бўлиб ишламаган бўлса, демак, у шифохона ҳузурида кичикроқ бир ишда — практикантдан кўра сал каттароқ бўлган кураторлик¹ вазифасида ишлаган бўлади. Унинг шифохонадан кетиб қолганига беш йил бўлипти — буни ҳассадаги мана бу рақамдан билишингиз мумкин. Шундай қилиб, азизим Уотсон, у киши сиз ўйлаганингиздек бойларнинг уйида хизмат қиладиган ёши улуг, басавлат врач эмас экан, балки у ўттиз ёшлар чамасидаги жуда ёқимтой, шуҳрат кетидан қувмайдиган, фаромушхотир ўз итини жуда яхши кўрадиган киши бўлса керак. Чамамда, унинг ити терьердан каттароқ, лекин мастифдан кичикроқ ит бўлса керак, деб ўйлайман.

Мен ишонмагандай бўлиб, жилмайиб қўйдим, Шерлок Холмс эса диванга суяниб, папироснинг тутунини ҳалқа-ҳалқа қилиб пуфлаб ўтираверди.

— Гапингиздаги охириги моддага келганда буни текшириб кўришнинг ҳеч иложи йўқ, — дедим мен, — аммо бу одамнинг ёши ва вазифаси тўғрисидаги баъзи бир маълумотларни ҳозир қидириб кўрамиз.

Мен китоблар турадиган кичкина жавондан

¹ Куратор — клиникада беморларни кузатиб турувчи кичик мелик.

медицина справочнигини олиб, ундан керакли фамилияни топдим. Шу справочникда Мортимер деган бир неча киши ҳақида маълумот берилган. Лекин мен қидирган кишимнинг кимлигини дарҳол қидириб билиб олдим ва унга тааллуқли сўзларнинг ҳаммасини Холмсга ўқиб бердим.

— «Мортимер Джеймс, 1882 йилдан бери Король хирургия жамиятининг аъзоси. Гримпен, Дартмур, Девоншир графлиги. 1882 йилдан то 1884 йилга қадар Черинг-кросс шифохонасининг куратори. «Касалликни атавизмнинг¹ бир кўриниши деб ҳисоблаб бўладими?» деган асари учун қиёсий патология² бўйича Джексон мукофотига сазовар бўлган. Швеция патология жамиятининг корреспондент аъзоси «Атавизмдаги аномаль³ ҳодисалар» («Ланцет», 1882), «Бизлар тараққий қилаётирмизми?» («Психология вестниги», март, 1883) мақолаларининг автори. Гримпен, Торсли ва Хай-Бэрроу жамоаларининг қишлоқ врачлари».

Холмс маъноли жилмайиб деди:

— Овчилар клуби тўғрисида битта ҳам сўз йўқ-ку, Уотсон, аммо сиз, қишлоқ врачлари деган гумонингиз ҳақиқатан тўғри бўлиб чиқди. Менинг хулосаларим ҳам тўғри. Унинг сифатларига келганда, агар мен янглишмасам, уни ёқимтой, шуҳрат кетидан қувмайдиган ва фаромушхотир

¹ А т а в и з м — одамнинг узоқ ўтмишдаги боболарига хос бўлган бирор белгининг организмда пайдо бўлиши.

² П а т о л о г и я — организмдаги касаллик процесслари тўғрисидаги фан.

³ А н о м а л ь — умумий қондаги тўғри келмайдиган галатилик.

Lituz.com

**To'liq qismini
Shu tugmani
bosish orqali
sotib oling!**